

Házassága nem szűkölködött gyermekáldásban. Húszéves volt, amikor első gyermekét világra hozta, és aztán harmincnyolc éves koráig szinte minden évben egyet, összesen tizenhatot. Mai fogalmaink szerint elképzelhetetlen termékenység, és szinte megmagyarázhatatlan, hogy szüntelen terhességével hogyan tudta az uralkodás terhét is viselni. A fiúk és lányok közül négyen nem érték meg a felnőttkort: a gyermekekre leselkedő betegségek, a himlő, a bélhurut és a torokgyík a királyi udvarokat sem kerülték el. De akik felnőttek, anyjuk tanácsára és utasítására a dinasztia állását erősítették. A fiúk az öröklés rendjében a birodalom holdudvarához tartozó országok trónusait foglalták el, a lányok pedig rangos házasságokat kötöttek.

A birodalmat, miként népes családját, kifogyhatatlan energiával és leleménnyel kormányozta. Műveltsége nem ért fel mindig a feladatokhoz, de ezt pótolták jól megválasztott tanácsadói. Dinamizmusa uralkodása vége felé azonban megtört. Ez főként férje halálának tudható be, de annak is, hogy egyszerűen nem tudott mit kezdeni a felvilágosodásnak a bécsi Burgba is beszivárgó eszméivel. Alig múlt hatvanhárom éves, amikor meghalt.

A kávézás a XVIII. században a főúri körök kedvelt társasági időtöltése lett. Míg a kávézást a törököktől, a porcelánkészítést Távol-Keletről tanulta Európa; elsőként Meissenben, másodikként a bécsi porcelángyárban sikerült vékony falú, elegáns edényeket gyártani. Itt készült Mária Terézia moka készlete is.

1740 Mária Terézia trónra lépése. Társuralkodóként maga mellé veszi férjét, (Lotharingiai) Ferenc Istvánt. II. Frigyes porosz király benyomul Sziléziába, s e területeket követeli Mária Terézia örökösödési jogának elismerése fejében. Elkezdődik az osztrák örökösödési háború (tart 1748-ig).

1741 II. Frigyes elfoglalja Sziléziát. Károly Albert bajor választófejedelem francia szövetségben Felső-Ausztriába nyomul. A magyar rendek a pozsonyi országgyűlésen felajánlják életüket és véréüket (vitam et sanguinem) Mária Terézia trónjának védelmére.

Károly Albert elfoglalja Prágát; a cseh rendek Csehország királyává koronázzák.

1742 Károly Albertet a német birodalmi gyűlés német-római császárrá választja. (VII. Károly néven uralkodik 1745-ig.) VII. Károly székhelyét, Münchent elfoglalják az osztrákok és a magyarok – a választófejedelem elismeri Mária Terézia örökösödési jogát.

Mária Terézia békét köt II. Frigyesrel, lemond Sziléziáról.

A királynő megerősíti Erdély szabadságjogait. A kiváltságos rendek közé sorolja a görög katolikus (unitus) vallásúakat is.

Prága visszafoglalása.

1743 Prágában Mária Teréziát Csehország királyává koronázzák.

Anglia, Hollandia és a Szárd Királyság elismeri Mária Terézia uralkodói jogait.

1744 II. Frigyes elfoglalja Prágát, majd a királynő hadai kiszorítják Csehországból.

1745 Gróf Batthyány Károly tábornagy elfoglalja Bajorországot.

Német-római császárrá választják Lotharingiai Ferencet (I. Ferenc néven uralkodik 1765-ig).

A királynő és a porosz király békét köt, Szilézia Poroszországé.

1746 A királynő és Erzsébet cárnő szövetséget köt a poroszok ellen.

1748 Az aacheni béke lezárja az osztrák örökösödési háborút.

1749 Sor kerül a közigazgatás és az igazságszolgáltatás különválasztására. Elkezdődik a budai királyi palota újjáépítése.

1751 Erdélyi országgyűlés Szebenben; magyar országgyűlés Pozsonyban.

1754 A királynő csökkenti az egyházi ünnepek számát. (A vasárnapokon kívül 16 ünnepnap marad meg.)

A Magyar Királyi Helytartótanács tevékenységének szabályozása.

MÁRIA TERÉZIA

1740–1780

Azon kevés Habsburg-uralkodók egyike, akiket a magyar történelmi köztudat jó emlékezetében őriz. Nevével többnyire a „vitam et sanguinem” teátrális pozsonyi jelenetét és a magyar irodalom bölcsőjének számító bécsi testőrpalotát társítja. Hogy a később oly heves ellenállásba ütköző németesítő nyelvrendelet már az ő uralkodása idején megformálódott, arról ez az emlékezet valahogy jótékonyan megfeledkezett. A kedvező minősítés alighanem abból fakad, hogy negyvenéves országglása alatt a magyar korona országainak súlya és jelentősége megnövekedett. Így, noha idegen dinasztia sarja volt, az emlékezet valahogy a nemzeti királynő tulajdonságaival ruházta fel.

Hogy az alattvalók jólétéről úgy tud leginkább gondoskodni, ha a központi hatalmat erősíti, azt atyái örökségéből tudta. De ezt mondták neki a külföldi mintákhoz igazodó tanácsadói is. Meg is nyirbálta a rendek előjogait, persze a magyarokét kivéve, korszerűsítette a közigazgatást, a hadsereget és az iskolaügyet, és az adózás rendszerét is szabályozandó, monarchiaszerte az urbáriumot is bevezette. És noha mentes volt uralkodótársai nagyzási hóbortjától, a schönbrunni kastély és a Budavári Palota felépítésével saját magának is szép emléket állított.

NEM KÉSZÍTETTÉK FEL AZ URALKODÁSRA.

Apja, aki éveken át szinte egyébbel sem törődött, mint hogy a nőági örökösödést az ország rendjeivel és a külföldi udvarokkal elfogadtassa, valahogy megfeledkezett arról, hogy a trón várományosát a kormányzás titkaiba beavassa. Úgy nevelték, mint bármelyik főhercegnőt: zenélni és táncolni tanították, nyelvórákat adtak neki, de a történelem és a közjog

nem tartozott a fontos tantárgyak közé. A soknyelvű birodalom népeinek nyelvét nem ismerte. Igazából férje, Lotharingiai Ferenc István lett politikai tanítómestere, akit ugyan a dinasztikus szabályok szerint apja jelölt ki számára, de akit igaz szerelemmel szeretett.

1717. május 3-án **született** Bécsben.

Apja VI. (III.) Károly császár és magyar király.

Anyja Erzsébet Krisztina braunschweig-wolfenbütteli hercegnő.

Trónra lépett 1740. október 22-én.

Megkoronázták 1741. június 25-én Pozsonyban.

Férje (1736) (Lotharingiai) Ferenc István, Lotharingia hercege, Toscana nagyhercege, 1745-től német-római császár.

Gyermekei: Mária Anna, József, Mária Krisztina, Mária Erzsébet, Károly József, Mária Amália, Péter Lipót, Mária Jozefa, Mária Karolina, Ferdinánd Károly Antal, Mária Antónia, Miksa Ferenc (és négy gyermek, akik kiskorukban meghaltak).

Meghalt 1780. november 24-én Bécsben. A kapucinusok templomában temették el.

DEHOGYIS AKART

MÁRIA TERÉZIA bárhol is népszerű lenni, és az utókor ítélete sem érdekelte. Igaz, a pozsonyi országgyűlésen mondott híres szavai: „mindenkitől elhagyatva nincs más menedékünk, mint a magyarok hűsége” – akár egy modern kori népvészér szájából is elhangozhattak volna, de ez csak kényszer szülte manír volt, semmi több. Valójában, miként kortársai, ő is Isten kegyelméből való uralkodónak vélte önmagát, tetteivel csak a mindenhatónak akart tetszeni, és neki tartozott felelősséggel. Az isteni kegyelmet kötelességnek fogta fel, és az uralkodást hivatásként értelmezte. Kötelességként a dinasztiaival szemben, amelynek biztosítania kellett kontinuitását, és meg kellett őriznie birtokállományát; hivatásként az alattvalókkal szemben, akikkel az isteni gondviselés szellemében törődni tartozott.

„ÉLETÜNKET ÉS VÉRÜNKET”

Hogy mit jelentett a gyakorlatban ez a lelkes felajánkozás? Katonát mindenekelőtt, sok-sok katonát, amelyre az osztrák örökösödési háború számtalan csataterén oly nagy szükség mutatkozott. Több mint húszezer fegyverrel talpra állt először is a nemesi felkelés, ez az állandó hadseregek korában már kissé megkopott, de még mindig hatékony katonai intézmény. A felkelt magyar nemesség mellett ott voltak az erdélyiek és a horvátországiak is, úgyszintén a földesurak által kiállított közrendű katonák. Összesen mintegy nyolcvanezer fő gyűlt a zászlók alá.

Az „életünket és vérünket” felajánkozásnak azonban a szimbolikus jelentése is figyelemre méltó. A magyarországi rendek ezzel azt jelezték, hogy nem kívánják a maguk hasznára fordítani az uralkodóház kritikus helyzetét, és nem kívánják újra felemelni a szabadságharcnak a nagymajtényi síkon kettétört zászlaját. Eléggé váratlan, az akkori Európát csodálkozásra készítő fordulat volt ez, hisz egy egész évszázadon át megszokta, hogy Magyarország a rebellió országa. A váratlan jelenséget a régebbi felfogás főként a nemzeti jellemmel magyarázta; mondván, hogy a lovagias magyar nemeseket meghatotta a könnyező fiatal királynő látványa, és fellelkesítette szívhez szóló, megindító beszéde. Ennek a magyarázatnak van valamiféle igazságtartalma. A magyarokat igen jól ismerő Metternich herceg majd száz év múlva is azt fogja mondani, hogy a magyarokat könnyű fellelkesíteni. Az érzelmi motiváció azonban általában nem tartós politikai tényező.

Sokkal fontosabb volt, hogy a magyar nemesség több mint két évszázados külpolitikai tapasztalatai alapján úgy látta, hogy a magyar állam nem tud megállni a saját lábán. Nem tudja magát megvédeni a törökkel szemben, de az oroszokkal és poroszokkal szemben sem. Az a külpolitikai elgondolás, amely annak idején I. Ferdinándnak a magyar trónra való meghívására vezetett, változatlanul fennállott: a magyar rendek nagyobb biztonságban tudták a magyar államiságot a Habsburgok jogara alatt, mint a bizonytalan jövőjű függetlenség állapotában. A „vitam et sanguinem” ennek a hagyományos külpolitikai felfogásnak újabb kinyilvánítása és megerősítése volt.

A magához térő Habsburg-udvarnak a Sziléziáról való lemondás árán sikerült lezárnia az „osztrák örökségért” indult háborút. A békeévek alatt feltöltötték a hadsereget, fellelkesítették létszámát, közigazgatási reformot hajtottak végre, az örökös tartományokban fellelkesítették az adókat. A magyar rendek csak a hadiadó növelésébe nyugodtak bele.

Az 1750-es évek közepén Mária Terézia elérkezettnek látta az időt a poroszok elleni revansra. A „hétéves háborúban” azonban a kezdeti sikerek és a hatalmas áldozatok ellenére sem sikerült Szilézia visszaszerzése. Uralkodásának utolsó szakaszában – kivéve Lengyelország első felosztását – a királynő már nem háborúzott.

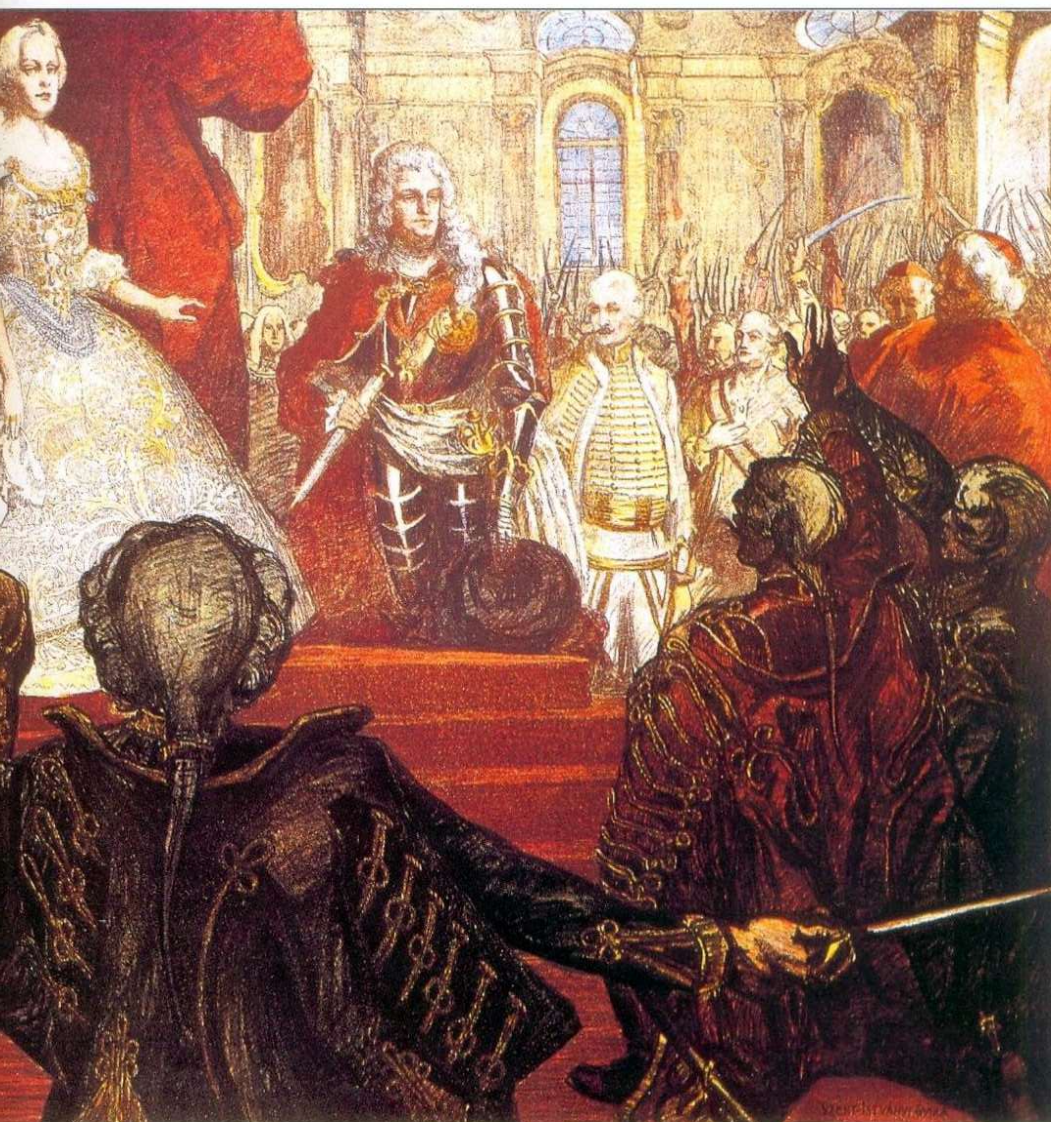
A magyar nemességnek a dinasztia iránti lojalitása a jól felfogott magyar külpolitikai érdekből következett, de magyar részről ennek a lojalitásnak árat is szabtak. Úgy gondolták, hogy a Habsburg-védőernyő alá húzódó Magyarország egyúttal a dinasztia legerősebb támasza, és rászolgál arra, hogy lojalitását a mindenkori uralkodó a magyar törvények tiszteletben tartásával, egyáltalán a magyar államiság respektálásával viszonzza. A Habsburgok ezt nem egészen így gondolták. Maradt a kompromisszum. Csak hát a kompromisszumok általában törekenyek, és a felek mindig hajlamosak az újratárgyalásra. Most főként magyar részről akartak a kompromisszumnak új tartalmat adni, de nem sok sikerrel. A „vitam et sanguinem” felbuzdulása ezért nem ismétlődött meg, de miután az elért vívmányokat sikerült megtartani, a régebbi konfliktusok sem éledtek újjá. A korábbi viharos évszázadhoz képest Mária Terézia uralkodásának negyven esztendeje a magyarországi rendek és a dinasztia viszonyában a nyugalom periódusának bizonyult.

„ÉLETÜNKET ÉS VÉRÜNKET” – az országgyűlés híres, megannyi művész által megfestett és megannyi történész által megírt jelenete 1741. szeptember 11-én zajlott le a pozsonyi várban. Gróf Batthyány Lajos kancellár a kritikus katonai helyzetet vázolta, majd maga a megkoronázott királynő állt az ország rendjei elé. Dísztelen ruhát viselt, szemeiben könnyek csillogtak. Szépen megírt latin nyelvű beszédet olvasott fel, amely olyan volt, mint egy kétségbeesett segélykiáltás. A hatás nem is maradt el. A rendek viharos lelkesedéssel ajánlották fel az ország életét és vérének a trón megmentésére.

A SZENT ISTVÁN-RENDET MÁRIA TERÉZIA ALAPÍTOTTA 1764. május 5-én, amikor fiát, József főherceget római királlyá koronázták. Az alapszabály a rend tagjainak számát száz főben állapította meg, akiket három osztályba soroltak. A jelvény minden osztályban egyforma volt, csak méretében különbözött. A képen látható példány kizárólag a királynő számára készült, középen a gyémántokkal kirakott M T monogrammal. A kitüntetést olyan nemesek nyerhették el, akik „a fejedelem és az uralkodóház iránti jeles elméleti tehetségük és érdemeik által magukat különösen kitüntették”.

MÁRIA TERÉZIA HÁBORÚIBAN fontos szerep jutott a magyar huszároknak: váratlan rajtaütéseikkel nemegyszer zavarba hozták a túlerőben lévő ellenséget. Ennek tudható be, hogy a királynő már az osztrák örökösödési háború idején három új huszárezredet állított fel, majd a hétéves háború folyamán újabb kettőt.

1760 Mária Terézia megalapítja a magyar nemesi testőrséget. Megalakul az államtanács (Staatsrat), az uralkodó legfelső tanácsadó szerve.
1763 Véget ér a hétéves háború; Szilézia Poroszországhé marad. Rendelet az erdélyi határőrség felállításáról.
1764 A királynő csapatai lerohanják a határőrsorozás ellen tiltakozó székelyeket (mádéfalvi vérengzés); elkezdődik a székelyek tömeges kivándorlása Moldvába. Mária Terézia megalapítja a Szent István-rendet. A királynő látogatása Vácott.